

SUPPLEMENTUM
EDITIONIS
BASILICORUM
HEUMBACHIANAE

LIB. XV—XVIII BASILICORUM CUM SCHOLIIS ANTIQUIS INTEGROS

NEC NON

LIB. XIX BASILICORUM

NOVIS AUXILIIS RESTITUTUM

CONTINENS.

EDIDIT

PROLEGOMENIS VERSIONE LATINA ET ADNOTATIONIBUS

ILLUSTRAVIT

CAROLUS EDUARDUS ZACHARIAE A LINGENTHAL

IURIS UTRIVSQUE DOCTOR, INSTITUTI ARCHAEOLOGICI ROMANI SOCIUS, EXPROFESSOR
HEIDELBERGENSIS, DOMINUS IN GROSSKMEHLEN.

LIPSIAE 1846.

SUMTIBUS JOH. AMBROSII BARTH.

PROLEGOMENA.

§. 1.

Basilicorum libros XV — XVIII usque ad titulum II cap. 16 FABROTUS edidit ex Codice regio graeco Parisiensi 1352, qui libros I — XVIII tit. 2 cap. 16 complectitur. Is Codex textum fere integrum praestat: nonnulla tantum a librario interpolata sunt, alia ob defectum foliorum desunt, veluti lib. XVI tit. 1 cap. 36 them. 3 usque ad cap. 62 them. 2, et tit. 9 cap. 9 them. 5 usque ad finem tituli, et initium lib. XVII tit. 1 usque ad cap. 6 them. 11 eius tituli, quae FABROTUS ex Synopsi aliisque fontibus pro parte restituere studuit. Scholia Codex Parisiensis fere nulla habet aut certe interpolata.

Reliquam partem libri XVIII nec non lib. XIX FABROTUS ex Synopsi Basilicorum, Harmenopulo aliisque subsidiis restituere conatus est.

HEIMBACHIUS in libris XV — XVIII, 2, 16 edendis FABROTUM sequutus est, nisi quod textum variis subsidiis puriorem constituit et versionem latinam denuo recognovit; lacunas libri XVI et XVII in Codice Parisiensi relictas, et lib. XVIII tit. 2 cap. 17 usque ad finem nec non lib. XIX ex fontibus editis atque ineditis, maxime e Tipucito, longe pleniore, quam FABROTUS, restituit.

Supplementum vero editionis Heimbachianae, quod ob oculos habes, benevole lector, praestabit tibi libros Basilicorum XV — XVIII cum scholiis ex Codice palimpsesto Constantinopolitano, et novam restitutionem libri XIX. Dicam igitur in prolegomenis

1. de Codice palimpsesto Constantinopolitano;
2. de editione librorum XV — XVIII ad hunc Codicem expressa;
3. de libri XIX restitutione a me tentata.

I. De Codice palimpsesto Constantinopolitano.

§. 2.

Anno MDCCCXXXVIII, quum per Orientem iter facerem, Constantinopoli in aedibus Patriarchae Hierosolymitani bibliothecam τοῦ ἁγίου τῶν ἁγίων, quam Graeci vocant, perlustrare et examinare mihi contigit. Ibi inter alios libros manu exaratos varii argumenti hunc, de quo hoc loco sermo est, Codicem inveni venerandam antiquitatis speciem prae se ferentem. Quem quum Constantinopoli propter temporis angustias integrum excutere non possem, amicorum operae commisi, ut annuente Viro Sanctissimo DEMETRIO, Patriarcha Hierosolymitano, Codex ad me mitteretur. Ita tandem anno MDCCCXXXIX hocce κειμήλιον ad me transmissum est.

Mentionem eius obiter feci in *Delineatione historiae iuris Graeco-Romani* §. 30 (1, a, ε) et §. 49 (2), nec non in libro: *Reise in den Orient in den Jahren 1837 und 1838* p. 293 sq. Accuratus autem indolem eius et contenta descripsi in libello, cui titulus est:

Ἀνέκδοτον. Lib. XVIII tit. 1 Basilicorum cum scholiis antiquis. Specimen Codicis palimpsesti Constantinopolitani bibliothecae S. Sepulcri, qui solus libb. XV — XVIII Basilicorum integros cum scholiis continet. Heidelbergae 1842. (Lipsiae apud I. A. Barth.)

ex quo hoc loco pleraque repetere visum est.

§. 3.

Codex S. Sepulcri, de quo diximus, membranaceus est, in forma quarta, quam vocant, exaratus. Constat hodie foliis 222; initio autem mutilus est, atque etiam in medio Codice quaedam passim folia exciderunt. Continet:

I. Fol. 1—210 Constantini Harmenopuli Hexabibulum. (Cf. *Delineatio* §. 49.) Fol. 1 incipit in fine *μελέτης*, quae sub titulo: *Κριτῶν προκατάστασις* Hexabibulo praeposita est. Post eam est: *Κατάκρισις ἐκτεθείσα εἰς τοὺς κριτὰς παρὰ λέοντος καὶ ἀλεξάνδρου* a LEUNCLAVIO edita. Sequitur titulus et protheoria et index operis, et sic demum fol. 6 incipit Hexabibli lib. I tit. 1. In fine libri VI (fol. 202. b. sqq.) adduntur: "Ἐτεροὶ τίτλοι διάφοροι, (nimirum *περὶ ἀξιωματῶν τί. α'*, *περὶ κανόνων διαφόρων τί. β'*, *περὶ σημασίας ὀνομάτων τί. γ'*, *περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων τί. δ'*), in quorum fine fol. 210. b haec nota legitur: *Τέλος σὺν Θεῷ πάσης τῆς ἑξαβιβλου. ἔτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον μηνὶ δεκεμβρίῳ ἰνδ. ζ' ἔτους ςωξβ'*: — *οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχεσθαι (I. εὐχεσθε) διὰ τὸν κύριον. — i. e. Finis cum Deo totius Hexabibli. Finitus est praesens liber mense Decembri Ind. VII anno VIMDCCCLXII* (p. Chr. n. 1354). *Qui legitis, orate per dominum.*

II. Folia 211 sqq. alia recentiori manu exarata sunt. Continentur iis: Donatio a Constantino M. in Sylvestrum pontificem collata, tres tomi synodici, leges rusticae, corollaria quaedam ad Hexabibulum, Harmenopuli de orthodoxa fide et de sectis libellus, officia palatii, dispositio thronorum, quae etiam in aliis Hexabibli Codicibus appendicis loco adscripta reperiuntur*).

§. 4.

Folia illa 222, quibus Codex S. Sepulcri constat, ex aliis antiquioribus Codicibus sumta et, veteri scriptura abluendo deleta, rescripta sunt. Et quidem

1. folia 217 — 222 avulsa sunt ex Codice antiquissimo uncialibus literis in forma quarta maiori exarato, quem saeculo VII vel VIII tribuendum esse crediderim. Is Codex atramento scriptus erat, quod remediis reagentibus frustra revocare studui. Pauca tantum verba legi potuerunt, quae librum ecclesiasticum, puta *ὀμιλίας* complexum, indicarent.

2. Reliqua folia (praeter fol. 22 et 29) olim pertinebant ad *τεῦχος τῶν βασιλικῶν*. Is Codex in folio exaratus fuit, ita ut ex singulis eius foliis, dum rescriberentur, bina folia effecta sint, in quibus lineae scripturae antiquioris a lineis scripturae recentioris secantur. Ita hodie folia primitivi Codicis nonnisi centum et duo integra**) et folia decem dimidiata supersunt.

3. Denique folium 22, et folium 29 eum illo cohaerens, quod fortasse olim Codici Basilicorum modo laudato tegumentis loco adglutinatum fuit, in parte interiori instrumentum continet anno 1217 exaratum, a tergo autem vestigia scripturae palimpsestae nulla habet.

§. 5.

Instrumentum, quod in foliis 22. a et 29. b exstare diximus, ita, quemadmodum nobis lectum fuit, edamus. Pauca hic illic supplevimus, quae legi non poterant: eaque, quo melius a reliquis distinguerentur, uncinis inclusimus: alia per parenthesin emendavimus. Igitur instrumentum illud, cuius inscriptio ab initio mutila est, sic audit:

| . . . ἀρχῆς τοῦ σεπτεμβρίου μηνὸς τῆς μελλούσης ἑκτῆς ἰνδ. τοῦ ςψκς' ἔτους καὶ παρέχειν
ἔτοισίως (I. ἐτησίως) ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ τρίτου χρόνου | τὸ ἀναλογεῖν πρὸς δώδεκα μοδίῳ τὸ
ὑπερ[πυρον].

ἔγραφη ταῦτα διὰ χειρὸς [ἐρμολόγου] | ἰνδ. ε'
ἔτους ςψ[κς'] | μηνὶ ἰουνίῳ ἰνδ. ε'. |

ὁ ἵερογλύφος τοῦ γαμ- ✠ Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου ἰπνεύματος νικόλαος
βροῦ τοῦ τζυκαλιῶ. ὁ γαμβρὸς τοῦ ζυκαλιῶ, ὁ τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν | σταυρὸν ἰδιοχείρως
ἐνταῦθα ποιήσας, ἐξελαβόμενος κατὰ πρώτην ἑκδοσιν ἀνακαμπτικῶ τρόπῳ ἀπὸ σοῦ | τοῦ πανσιβάστου

*) Videatur REITZII adnotatio in calce Harmenopuli ab ipso editi (MEERMAN Thesaur. to. VIII) et BIENER de collectionibus canonum p. 78. *Delineatio* §. 49.

**) Ex his unum folium iam olim erat rescriptum, quo factum est, ut in eo nunc triplex scriptura, altera alteri superindita, appareat. Antiquissima scriptura in „Querfolio“, quod dicimus, per tres columnas procedebat, ita ut in hoc folio lineae bis invicem intersectae sint. Denique haec antiquissima scriptura, quantum colligi potuit, Slavica fuisse videtur.

2. Kalium sulfocyanatum in acido hydrochlorico diluto solutum, quo indito, postquam folia kali ferro-borussico inducta desiccata erant, scriptura antiqua illico vividis coloribus apparebat.

His igitur remediis adhibitis pleraque expedire contigit, quamquam subinde aut literae singulares aut integra verba adeo lineae in lucem protrahi non potuerunt.

§. 7.

Scriptura Codicis nostri, id quod supra observavimus, saec. XII exeunti vel XIII ineunti debetur. Simillima est scripturae Codicum MSS. graecorum Parisiensium Coisl. 152 et Reg. 1350, quorum ille lib. XI — XIV, hic lib. LX Basilicorum cum scholiis continet. Imo hi tres Codices olim integri Basilicorum operis, ab iisdem librariis descripti et in plura volumina divisi, partem effecisse videntur. Neque enim obstare crediderim, quod scholia eorum Codicum variae indolis sunt; ut apud nostros olim quinque volumina, quae Corpus Iuris efficerent, ex variis editionibus colligebantur, ita etiam apud Graecos fieri potuit, ut singula integri Basilicorum operis *τέλη* ex variis recensionibus describerentur.

Oeconomia scripturae eadem paene est, quam praestant Codices Digestorum, Codicis et Institutionum cum apparatu. Textus in media pagina introrsum maioribus literis exaratus est: scholia minoribus literis scripta supra, infra et a latere in margine habentur. Passim inter lineas glossae sunt: nonnunquam in extremo margine recentiorum adnotationes. Quae si accuratius cognoscere vis, adi *Ἀνέκδοτον* meum §. 2 laudatum, in quo quasi effigiem foliorum quinque Codicis nostri edidi.

Scriptura scholiorum abbreviationibus abundat et lectu longe difficilior fuit, quam textus: maxime quum una eademque abbreviatio aliquando varias voces significet: sic π modo *πάλιν*, modo *παλαιός*, modo *παρῶν* legendum erat.

Quatuor ultima folia nostri Codicis alia manu exarata sunt, quam reliqua omnia. Nempe posteriori tempore suppleta sunt, quum iniuria temporum ex Codice primitivo excidissent. In iis hoc observatu dignum erat, quod singulis scholiis signum aliquod praepositum erat, cui in textu idem signum inter lineas repetitum respondebat. Librarius scilicet, scholia ad ipsum textum pertinere ratus, verba locosve in textu notare voluerat, ad quos scholia referenda essent.

§. 8.

Codex S. Sepulcri Basilicorum, dum integer erat, libros XV — XVIII cum scholiis complectebatur: hodie tamen folia circiter quadraginta desunt. Igitur plus habet, quam Codices MSS., qui hactenus innotuerunt, vel editiones hactenus vulgatae.

Quod enim ad *textum* Basilicorum attinet, lacunas in libris XVI et XVII adhuc relictas paene totas explet. (Cf. editionis nostrae p. 83 — 89. 129 — 135.) Liber autem XVIII in hoc demum Codice genuinus apparet, nisi quod sex aut septem folia ex Codice exciderunt.

Scholia editiones ad libros XV — XVIII paucissima habent, eaque recentiora aut ex antiquioribus depravata. Noster demum Codex antiqua scholia genuina praestat, eoque maxime fit, ut editioni Heimbachianae insigne supplementum sit.

II. De editione librorum XV — XVIII Basilicorum e Codice Constantinopolitano.

§. 9.

Editionem librorum XV — XVIII Basilicorum ita paravi, ut Codicem Constantinopolitanum in universum fideliter exprimerem. Lacunas in eo relictas quantum fieri potuit ex editione Heimbachiana aliisque fontibus supplere studui. Ubi folia integra deessent, textum ex editione Heimbachiana purum putum repraesentavi. Si tantum legi non possent, quae Codex praestaret, supplementa partim ex Heimbachianis partim ex ingenio addidi eaque uncinis inclusi. Si supplementa deficerent, lacunas punctis vel lineolis indicavi: puncta singulas literas vel notas lectas non esse indicant: hae lineolae || literam longiorem scholiorum septuaginta circiter literarum: lineola —, literam breviorum scholiorum viginti quinque vel etiam triginta literarum expediri non potuisse significat.

Graecis addidi versionem latinam. In qua conficienda magis id egi, ut Graeca fideliter, quam ut aurea latinitate redderem: versionem textus, quam HEIMBACHIIUS post alios dederat, huic consilio accommodavi. In margine, exemplum FABROTI et HEIMBACHII sequutus, locos textui convenientes ex Digestis, Codice ac Novellis excitavi. Infra accedunt notae, aliae ad textum aliae ad scholia, criticae potissimum indolis.

§. 10.

Editionis meae ratio ab ea, quae FABROTO et HEIMBACHIO placuit, eo potissimum differt, quod scholia nova plane methodo adornavi et pertractavi. Qua de re hoc loco repetere nolo, quae fusius disputavi in annalibus RICHTERI et SCHNEIDERI (Jahrgang IV Heft VI S. 495 — 499).

Scholia Basilicis primitus addita, licet nonnunquam adnotationes recentiores ad ipsa Basilica exhibeant, plerumque tamen excepta sunt ex commentariis antiquiorum ICTORUM, qui tribus et quod excurrit saeculis ante Basilicorum repurgationem vixerunt et ad Digesta, Codicem ac Novellas commentati sunt. Haec igitur scholia interpretationes fontium iuris Iustiniani, neque vero proprie Basilicorum continent, et ut recte intelligi possint, quaerendum est, a quonam auctore ad quosnam locos sive Digestorum sive Codicis sive Novellarum scripta sint. Iam vero, quum indagatio huius rei, si qua alia, ad officium editoris Basilicorum pertinere videretur, quo magis Basilica sua interpretibus iuris Romani commendaret, oeconomiam scholorum, naturam indolemque commentariorum ex quibus desumpta sunt, dicendi disputandique genus cuique auctori proprium penitus exquirere studui. Ita tandem effectum est, ut indolem uniuscuiusque scholii definire posse mihi visus sim, modo indicis haud ambignis modo coniecturis tantum*). Itaque in fronte Latinae versionis cuiusque scholii et auctorem (Stephanum, Anonymum, Enantiophanem, Cyrillum, Cobidam, Thalelaeum, Theodorum,) indicavi et locum fontium iuris Iustiniani ad quem proprie pertineret. Qua in re probe sentio, quantam fidem a lectoribus mihi vindicem: rationes autem cur sic vel sic definiverim, adducere longum fuisset. Quae generaliter disputare possim de auctoribus antiquiorum scholorum et de commentariis eorum ex quibus haec scholia ad Basilica transscripta sunt, haec omnia olim iam brevi tractatu composita publici iuris feci in annalibus RICHTERI et SCHNEIDERI (Jahrgang VIII Heft IX S. 794 — 828), eaque lectores rogo ut attente legant, quo magis scholia Basilicorum recte iudicent et ad interpretationem iuris Iustiniani adhibeant.

§. 11.

III. De libri XIX Basilicorum restitutione a me tentata.

De restitutione libri XIX Basilicorum post FABROTIUM et HEIMBACHIUM denuo a me tentata brevis sermo esto. HEIMBACHIIUS meliora longe et pleniora dedit, quam FABROTUS. Sed fervore restituendi eo abreptus est, ut ex subsidiis fontibusve Basilica sua restituere voluerit, quae genuinum Basilicorum textum nequaquam repraesentant. Sic tit. 1 cap. 4. 5 (l. 4. 6. pr. D. XVIII, 1) restituit e Photii Nomocanone, et eiusdem loci alias versiones addit ex Collectione constitutionum ecclesiasticarum: quamquam Photius Basilicis non est usus, et ipse HEIMBACHIIUS notare necesse habuit: „Uterque locus e Coll. const. eccl. desumptus textum quidem Basilicorum non continet: nec vero putavi eum omittendum, cum huic valde similis sit.“ Atqui hoc profecto non est restituere Basilica, sed potius versiones locorum iuris Iustiniani per fontes iuris Graeco-Romani dispersas ad ordinem Basilicorum in unum colligere! Praeterea HEIMBACHIIUS ad restitutionem libri XIX Tipucito usus est. Is autem nonnisi indicationes argumenti sive summaria singulorum deinceps capitum et thematum cuiusvis tituli praestat, ut sane duce eo restitutio fieri debeat, ipse autem textus Basilicorum ex eo restitui nequeat. Igitur minus recte fecit HEIMBACHIIUS, quod Tipuciti summaria textui restituito immiscuit, rectius facturus, si Tipucitum integrum separatim edidisset aut textui subiecisset.

*) Illud unum mihi non contigit, ut quae ex Anonymi Digestis, quaeque ex eiusdem auctoris libro singulari περί ἐναντιοφανῶν desumpta essent, a se invicem recte distinguerem. Ita fit, ut quae Anonymo tribuerim, nonnunquam Enantiophani vindicanda sint. — Caeterum hac occasione data etiam id notare operae pretium est, παραγγραῖς Anonymi ad summam Digestorum ab ipso conscriptam ut plurimum non esse nisi epitomas indicum vel adnotationum, quas Stephanus ad Digesta ἐν πλάτῃ conscripserat.

Denique HEIMBACHIO nonnulla auxilia restitutionis, veluti Epanagoge aucta et *Πεῖρα* sive Doctrina ex actis Eustathii, ad manus non fuerunt, quae tamen *centum* circiter *et viginti* locos hactenus incognitos ex libro XIX Basilicorum suppeditant.

Itaque operae pretium esse putavi, si repurgatis iis, quae HEIMBACHUS a Basilicis aliena non iure immiscuerat, et adiectis, quae Epanagoge aucta et *Πεῖρα* praestarent, novam restitutionem libri XIX adornarem. In quo id potissimum egi, ut regulas sequerer de restitutione Basilicorum in annalibus RICHTERI et SCHNEIDERI (Jahrgang VI Heft VI S. 591 — 598) a me propositas, atque eos tantum locos in restitutionem meam reciperem, quos *Βασιλικὸν* continere certissima indicia demonstrarent. Tipucitum autem libri XIX, quem primum integrum adiicere animus erat, nunc praetermisi, quum HEIMBACHII iunioris schedae a fratre seniore eodemque editore Basilicorum liberalissime mecum communicatae integrum Tipuciti apographum non contineant, et lacunarum in iis relictarum ex ipso Codice Vaticano supplementa ab amicis, quibus hanc curam demandaveram, necdum ad me transmissa sint.

Dabam in villa Grosskmehlen apud Ortrand.

Idibus Martiis anni 1846.

Zachariae a Lingenthal.
